

MY JSME VÚK! Markéta Šantrůčková

Markéta vede na VÚKu odbor kulturní krajiny a sídel a dnes se podíváme na práci její a jejího týmu. Markéta propojuje více oborů, aby mohla krajinu zkoumat z co nejširší perspektivy. V rozhovoru nám mj. připomene, že krajina funguje jako odraz lidské společnosti a změny se do ní propisují vždy s určitým zpožděním.

● Co Vás přivedlo k tématu kulturní krajiny a sídel?

Bylo to studium historie a geografie a následně snaha tyto obory skloubit. Nejdříve jsem si myslela, že se budu realizovat v historii, ale chyběla mi tam příroda a výjezdy do terénu, nechtěla jsem jen sedět v archivu, v muzeu nebo v knihovně. Přes zmíněné obory jsem se dostala k historickým zahradám a parkům; to bylo na přírodovědecké fakultě. A shodou okolností tam můj školitel spolupracoval s kolegou Martinem Weberem z VÚKu.

A to bylo pro mě úplně ideální: spojení historické kulturní krajiny a kulturní krajiny. Tedy zapojení historie, ale i geografie směrem k lepšímu porozumění krajině a způsobům, jak s ní nakládat do budoucna, jak ji spravovat, jak o ni pečovat.

Poslední dobou se dostávám i víc k sídlům, což je dáno zejména tím, že zkrátka žijeme více v sídlech – ve městech, v urbanizovaném prostoru. Vzhledem ke změnám klimatu, vyšším teplotám a extrémním událostem je navíc o sídla i větší zájem ve výzkumu, což mne k jejich hlubšímu zkoumání také přivedlo.

● Pamatujete si moment, kdy jste si uvědomila, že chcete v tomto oboru pracovat?

Je to spíše postupný profesní vývoj než konkrétní moment. Baví mne na tom ta rozmanitost i to, že jsem jaksi široce rozkročená mezi historií a geografii ve spojitosti s krajinou. Zároveň někdy pak člověk běhá od jednoho k druhému a uvědomuje si, že když se někteří výzkumníci specializují na užší výsek, nejsou třeba tak roztržštěni jako jsem ve svých aktivitách někdy já.

● Dokážete říct, co Vás na krajině a sídlech fascinuje nejvíc?

To je těžká otázka. (smích) Na jednu stranu je to velmi aktuální téma, protože v krajině a sídlech se pohybujeme denně. Jen tím, kde člověk bydlí a žije, přirozeně se zajímá o své bezprostřední prostředí a výlety do krajiny na tom dále participuje. Myslím si, že právě to ve mně probouzí zájem, že chci vědět víc, a to nejen z hlediska historie, ale i z hlediska současného fungování a možností další péče, ochrany a správy.

● Péče, ochrana a správa, jak jste je vyjmenovala, jsou takové tři zásadní prvky vztahování se ke krajině a k sídlům, je to tak?

Ano. A je to podle mě i o tom, že nejde jen chránit, oprašovat a dělat z krajiny muzeum, ale je potřeba právě i péče a správa s výhledem do budoucnosti, ale samozřejmě s respektem k tomu, co přinesla minulost (když jsme v historickém sídle nebo v kulturní krajině) a zároveň k současnému fungování, které nám dává nějaký rámeček přírodních podmínek.

● Jak byste vysvětlila zaměření odboru laikovi nebo dítěti?

Řekněme, že se snažíme krajinu poznat a nastavit způsoby, jak ji spravovat a rozvíjet, aby se v ní dobře žilo. Aby byla dobrá pro život, nebo populárním termínem udržitelná.

Náš odbor se historicky posunul od zaměření na tvorbu prostředí, tvorbu zahrad a městských parků, ale i obnovy krajiny zdevastované průmyslem a těžbou (typicky v 80. a 90. letech) více směrem k péči o krajinu. Aktuálně pak řešíme otázky spojené s krajinným a územním plánováním a s historickou návazností na Evropskou úmluvu o krajině, která byla mezinárodně schválena v roce 2004. Od té doby se snažíme rozvíjet projekty, které navazují na tzv. participativní plánování, kdy se do správy a rozvoje krajiny a sídel zapojují běžní lidé se svými nápady na zlepšení, o kterých pak také mohou hlasovat.

V mém pojetí je totiž sídlo součástí krajiny, takže když mluvím o krajině, zahrnuji do toho i města a vesnice. Myslím, že nemá smysl to rozdělovat, sídlo je vždy součástí volné krajiny, je do ní zapojené. Tedy péče o krajinu, plánování ve scénářích, zapojování veřejnosti... To jsou témata, která se snažíme rozvíjet.

- **Když jste mluvila, napadlo mě, že v rámci ústavu vytváříte mentální podhoubí toho, kudy se bude vše rozvíjet dál, protože jestli si to správně představuji, tak tady vznikají ideje, které se potom nesou dál do samospráv a podobně.**

Ano. Snažíme se vytvářet různé metodiky nebo nějaké ukázkové, modelové příklady, na kterých se dá ukázat například participativní plánování, různé scénáře vývoje, jak s tím pracovat a jak potom nastavit třeba dobrou správu krajiny.

- **Co ještě je pro výzkum v rámci vašeho oboru typické?**

Rozhodně by neměla být zapomenutá práce s rostlinami. To jsem nezmiňovala, ale to vychází právě i z tradice VÚKu. Když se bavíme například o zeleni v sídlech, tak je potřeba bavit se i o tom, co tam bude růst, co tam bude prosperovat, jaké jsou příležitosti nebo naopak rizika z hlediska invazních rostlin... Takže typicky také rostliny v sídlech: jak dřeviny, tak byliny. Zkoumáme například trvalkové záhony, těm se věnuje u nás v odboru kolega Adam Baroš. Teď se hodně zaměřujeme na záhony pro opylovače, které slouží pro biodiverzitu, pak máme záhony pro zadržování vody, aby se po srážkách vše nespláchno do kanalizace a zůstaly nám v sídlech infiltrační prostory, pásy. Tedy určitě ještě práce s rostlinami v tom nejširším slova smyslu.

- **Jak může odbor kulturní krajiny a sídel pomoci české krajině?**

V nejobecnějším ranku různými metodikami a návody. Konkrétně to můžeme vidět na Politice krajiny. Na tomto dokumentu pracovala spousta lidí napříč ústavem a je to sice jakýsi obecný dokument, ale říká, jak by se krajina měla dobře spravovat. Teď na to navazujeme prací na Metodice krajinného plánování, která také ukazuje, jak s krajinou dobře nakládat.

A potom přes různé příklady, ať už z hlediska plánování, participativního plánování, nebo třeba použití rostlin. Což je už o hodně konkrétních lokalitách, kde si ukazujeme, jak se prostředí dá někdy i docela malými zásahy pocitově dobře a významně zlepšit.

● Jsou sucho, odolnost a klimatická změna tématem pro odbor kulturní krajiny a sídel?

Jsou jednoznačně – a čím dál víc. V poslední době nabývá téma na důležitosti i v kontextu rostoucího společenského zájmu. A propojuje se to se vším: od mikroměřítká, tedy například záhonů a jednotlivých ulic ve městském prostoru přes celá sídla až po měřítko krajiny. Velmi vyvstává otázka, jak uspořádat krajinu, aby lépe zadržovala vodu a lépe se s ní v krajině hospodařilo.

Tady mne napadá zmínit Stezku sucha v Dendrologické zahradě. Nositelkou této myšlenky je Eva Sojková, která společně se Zdeňkem Kiesenbauerem stezku posledních zhruba deset let buduje. Tam to pak můžeme vidět na vlastní oči.

Sucho je určitě velké téma, protože nakonec se dotýká nás všech – jak lidí, tak rostlin.

● To mi připomnělo i Vaši zmínku o setrvačnosti v krajině v minulém rozhovoru, to mi přijde jako velmi zajímavé nosné téma.

Ano, ráda zopakuji: s následky procesů v krajině, které se nastartují v minulosti, se ještě dlouho vypořádáváme, byť už je náš současný přístup jiný. Krajina funguje jako odraz lidské společnosti a propis se vždy děje s určitým zpožděním. Žijeme v době, kdy se rodí nové myšlení o krajině a začíná se více prosazovat do společnosti; v procesech v krajině mohou být některé změny už viditelné. Z dlouhodobé perspektivy ale pořád vidíme její využívání jako zdroje.

● Jaký dopad má vaše práce na obce, města a správní celky?

V některých projektech se nám daří udělat z obcí partnery, tzn. pořádáme tam různé participativní workshopy, plánování s občany apod. Měli jsme například hezký projekt, který poukazyval na možnost uplatnění Evropské úmluvy o krajině u nás na příkladu vesnických obcí mezi Kutnou Horou a Čáslaví. Měli jsme tam několik workshopů a hezky se ukázalo, jak se to dá provádět. Je to samozřejmě časově náročné, možná náročnější i pro samotné samosprávy, než když něco pověsí na vývěsce, ale potom si to občané vezmou více za své a postupně se vše realizuje.

Teď máme projekt, který se věnuje krajině bývalých valdštejnských panství kolem Mnichova Hradiště, Bělé pod Bezdězem, Doksy... Hlavně v Mnichově Hradišti a okolí zkoušíme i jiné přístupy s dnešními technologiemi, například s využitím pocitových map. Takže se snažíme kombinovat sběr dat s komunikací s veřejností přes vzdálený přístup i skrze místní workshopy. Je to běh na dlouhou trať, ale je vidět, že to v samosprávách zaseje semínko a lidé začnou uvažovat v širších souvislostech.

Jaký je den vedoucí odboru kulturní krajiny a sídel? Jak vypadá váš běžný pracovní den?

Tak to hodně záleží na tom, který den to je. (smích) Zrovna dnes mám deadline na podání projektu ke grantové agentuře, takže kontroluji poslední části, jestli máme dobře vyplněny všechny kolonky.

A jinak to, co dělá výzkumník: zkoumat a psát výsledky, takže se snažím, i když je pravda, že času je vždycky málo. Načítám literaturu a píšu nebo dělám nějaké mapy, u nás na odboru děláme relativně hodně mapových výstupů.

Vzhledem k tomu, že se zajímám o historii krajiny, snažím se vyhradit si nějaký den, kdy jsem v archivu, nebo naopak si pak vyhradit den na terénní průzkumy. Zvláště, když člověk musí někam odjet a hodinu, dvě jede, je praktičtější naplánovat to na celý den. Někdy je den věnovaný terénním průzkumům, někdy archivním průzkumům, pak také průběžnému psaní článků a běžné administrativě, která času umí zabrat relativně hodně, protože je to takových tisíc malých úkonů, a pak člověk zjistí, že utekla hromada času. Jsem relativně psavec a baví mě i psaní článků. Když vyjde nějaká hezká knížka, je to vždycky radost.

A ještě bych zmínila schůzky, které jsou velmi přínosné. Právě k tvorbě výsledků, aktuálně například k tvorbě Metodiky krajinného plánování. Tam se pravidelně jednou týdně scházíme a u některých typů výsledků, kde se schází větší týmy, je to zároveň dobrý brainstorming a řada věcí se vydiskutuje přímo na schůzce. Dnes často i v online prostoru. Když se to spočítá, tak to zabere taky relativně hodně času, ale posuny ve výsledcích jsou pak jednoznačně vidět.

● **Co je největší výzva na vedení týmu?**

Vedení týmu! To je odpověď! (smích) Začala bych tím, že mám skvělé kolegy a výborně se mi s nimi pracuje. A to na VÚKu obecně oceňuji. Atmosféra tady je přátelská, kolegiální, bez toho to podle mě moc nejde, bylo by to pak všechno mnohem náročnější. Výzvou pro mě osobně je sama ta práce s lidmi a komunikace, i proto, že jsem spíš introvert.

● **Jaké největší výzvy čekají českou krajinu v příštích 20 letech?**

Tady se zase dostáváme k tomu, že krajina reaguje na společnost. A říct, jak se bude vyvíjet společnost v dalších 20 letech, to si netroufám. Nejsem vědma. 😊

Zase se zde vracíme k té setrvačnosti v krajině. Změny v krajině se projeví možná za 20 let, i když se procesy ke změně nastartují dnes. Co mně přijde optimistické je, že se o krajině ve společnosti začíná mluvit, že to začíná být téma. A zase mluvím jak o krajině volné, tak o městské. Víc a víc lidí se začíná zajímat a přemýšlet o tom, proč už jim za domem neroste to nebo ono, když to tam vždy rostlo. Nebo proč ten les usychá, když byl doteď zelený a tak podobně. A tato společenská poptávka potom stimuluje poptávku politickou, byť samozřejmě s různými zvraty. Nikdy vývoj není přímočarý. A nikdy nebyl.

Jako insider mohu říct, že v odborném poli – z pohledu krajinných ekologů, krajinářských architektů – je přístup ke krajině shodný a znalost, jak s krajinou nakládat, tam je.

Teď jde o přenos do politického rozhodování, což bych řekla, že se děje – například přes Politiku krajiny nebo Metodiku krajinného plánování. Proces je nastartovaný a je potřeba v něm pokračovat. A bude to běh na dlouhou trať.

● **Může dobrá znalost krajiny pomoci řešit sucho a klimatickou změnu?**

No tak to rozhodně! Protože to je propojené. A sucho se nejvíc projevuje v krajině, potom samozřejmě ve městech a městské krajině. Pomocí znalostí a dobrých nástrojů víme, jak zlepšit krajinu, její stav, můžeme například zadržet více vody v krajině, tím pádem zmírňovat dopady sucha. A zase mluvím i o městech. Jsou to sice trochu jiné nástroje k tomu, jak zadržovat vodu ve městech, v tomto případě je to tvorba různých dešťových záhonů a víc propustných povrchů, – oproti tomu, když to všechno steče po zpevněném povrchu do kanalizace.

Podobných nástrojů s relativně velkým efektem je dost. A jde o to začít je více používat ve větším měřítku.

● **Poslední otázka: Co Vám dává naději ve výhledu do budoucna?**

Já bych řekla, že pomalu se proměňující společenský postoj. Já tedy ještě učím na Fakultě architektury krajinářské architektury. A když vidím přístup studentů, tak mi přijde, že se o krajinu skutečně zajímají a umějí s ní pracovat. Takže i to, že tito lidé potom přijdou do praxe, ať už někde ve firmách nebo na úřadech a budou vše pomalu měnit, mne naplňuje optimismem.

Skončit tím, že mladá generace přináší pozitivní změnu, je skvělé. Děkuji za rozhovor a závěr, který potřebujeme slyšet!